

Piotr Zawadzki

Znaczenie obiektów dziedzictwa przemysłowego dla rozwoju oferty turystycznej Dolnego Śląska

---

Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu 23, 231-240

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dr PIOTR ZAWADZKI
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZNACZENIE OBIEKTÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO DLA ROZWOJU OFERTY TURYSTYCZNEJ DOLNEGO ŚLĄSKA

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie problematyki wykorzystania potencjału związanego z dziedzictwem przemysłowym stanowiącym element oferty turystycznej Dolnego Śląska. Na wstępie zaprezentowano turystykę przemysłową i jej wpływ na rozwój oferty turystycznej regionów. Autor przedstawił cechy turystyki kulturowej, a także charakterystykę turystów realizujących ten model turystyki. W artykule wskazano szanse i zagrożenia dla turystyki przemysłowej w Polsce oraz obiekty umożliwiające realizację tej formy turystyki. Autor prezentuje obiekty dziedzictwa przemysłowego stanowiące potencjał gospodarki turystycznej na Dolnym Śląsku oraz perspektywy związane z wdrażaniem strategii rozwoju oferty turystycznej.

Wprowadzenie

Produkt turystyczny jest kluczowym pojęciem w rozwoju turystyki, gdzie punktem wyjścia wszelkich działań jest jego odpowiednie wykreowanie. Najczęściej powstaje wokół unikatowych walorów lub atrakcji turystycznych, a jego rdzeniem mogą być obiekty zabytkowe, wydarzenia, architektura, folklor czy tradycje produkcji rolnej. Produkt turystyczny można zdefiniować jako „pakiet składników materialnych i niematerialnych, opartych na możliwościach spędzania wolnego czasu w miejscu docelowym”¹.

Przemiany gospodarcze w Polsce zapoczątkowane w latach 90. XX wieku spowodowały znaczne ograniczenie roli sektora przemysłowego i powstanie licznych terenów umożliwiających ich alternatywne wykorzystanie. Obiekty dziedzictwa przemysłowego coraz silniej wpisują się w ofertę turystyczną re-

---

¹ V.T.C. Middleton, *Marketing w turystyce*, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa 1996, s. 124.

gionów, często stanowiąc ich podstawę. Polityka władz samorządowych związana z wykorzystaniem obiektów i zabytków techniki pozwala na stworzenie atrakcyjnej samoistnej oferty lub wzbogacenie istniejącego produktu.

Potencjał, jakim w zakresie dziedzictwa kulturowego dysponuje Polska, jest ogromny, aczkolwiek nadal słabo wykorzystywany jako odrębny produkt turystyczny. Obiekty dziedzictwa kulturowego są bowiem bogactwem, które należy nie tylko chronić, ale także wykorzystywać do rozwoju turystyki. Dolny Śląsk od lat kojarzony jest z przemysłem, jak również z jego pozostałościami w postaci opuszczonych obiektów. Wdrażane w życie strategie rozwoju pozwalają nie tylko na ocalenie unikatowych walorów, ale także na ich turystyczne wykorzystanie. Odpowiednia polityka władz lokalnych oraz przedsiębiorców pozwala na stworzenie atrakcyjnego produktu nie tylko dla wybranych obiektów, ale nawet dla całego regionu.

Turystyka kulturowa

Ważnym elementem polityki w zakresie rozwoju turystyki jest turystyka kulturowa. Stanowi ona aktywność osób w miejscach pobytu turystycznego oraz podczas podróży z miejsca stałego zamieszkania, która pozwala na poznanie lub doświadczenie różnych sposobów życia innych ludzi – sposobów odzwierciedlających obyczaje społeczne, tradycje religijne, myśl intelektualną, dziedzictwo kulturowe i mających na celu zaspokojenie ludzkich potrzeb, pragnień oraz oczekiwań w zakresie kultury². Badania nad rozwojem turystyki kulturowej wskazują, że:

- większość turystów zainteresowanych kulturą ma wyższe wykształcenie,
- ważną grupą osób zainteresowanych kulturą są studenci i emeryci,
- turyści podróżujący w celach kulturalnych reprezentują na ogół wysoki poziom kultury i obszerną wiedzę o miejscach docelowych,
- turyści, których zainteresowanie kulturą jest drugorzędne, stanowią większość wśród osób uprawiających turystykę kulturową³.

Stale zwiększa się rola turystyki kulturowej jako stymulatora rozwoju gospodarczego regionu, a większość samorządów wprowadza do programów roz-

---

² B. Marciszewska, *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju turystyki kulturalnej w Polsce*, „Problemy Turystyki i Hotelarstwa” 2002, nr 3, s. 5.

³ P. Majcher, *Turystyka kulturowa jako ważny element polityki turystycznej państwa w zakresie tworzenia markowych produktów turystycznych*, w: *Markowe produkty turystyczne*, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin–Niechorze 2004, s. 50.

woju turystyki działania związane z kreowaniem oferty miejskiej turystyki kulturowej, która obejmuje:

- zwiedzanie miast, tj. obiektów zabytkowych (sakralnych i świeckich), historycznych układów urbanistycznych, zespołów rezydencjonalnych, interesujących osiedli, obiektów militarnych,
- zwiedzanie obiektów przemysłowych (turystyka industrialna),
- zwiedzanie muzeów,
- zwiedzanie galerii sztuki,
- udział w imprezach kulturalnych, rozrywkowych i sportowych,
- turystykę sentymentalną,
- zwiedzanie miejscowości związanych z kultem religijnym i sanktuariami religijnymi (turystyka pielgrzymkowa),
- zwiedzanie cmentarzy,
- poznawanie kuchni polskiej⁴.

Kulturowa turystyka miejska jest połączona ze zwiedzaniem miast oraz ich okolic, a także obiektów i zabytków techniki. Obejmuje ona zarówno zorganizowane, jak i indywidualne podróże turystów krajowych i zagranicznych. Do jej specyficznych cech należy zaliczyć:

- krótki okres pobytu odwiedzających gości,
- sezonowość (zwykle od maja do września),
- możliwość wykorzystania istniejącej infrastruktury do celów turystycznych bez konieczności ponoszenia znaczących nakładów,
- istnienie w miastach zasobów wykwalifikowanej kadry,
- duże wydatki ponoszone przez turystów i biznesmenów,
- znaczny udział obcokrajowców, w wielu przypadkach dominujący,
- bezwzględny wzrost znaczenia turystyki w życiu miasta i regionu⁵.

Istota turystyki przemysłowej

Turystyka przemysłowa (industrialna) to zwiedzanie dzisiejszych i dawnych kopalni, hut, zapór wodnych, przejażdżki historycznymi tramwajami, starymi pociągami, statkami itd. Jest ona powiązana często z licznymi przygodami i unikalnymi przeżyciami, takimi jak np. zjazd windą górniczą⁶.

⁴ T. Jędrusiak, *Turystyka kulturowa*, PWE, Warszawa 2008, s. 49.

⁵ *Ibidem*, s. 47.

⁶ A. Fularz, *O turystyce industrialnej i ochronie dziedzictwa postępu technicznego*, „Zielone Brygady. Pismo Ekologów” 2006 nr 2, s. 22.

Ojcami turystyki industrialnej są Brytyjczycy, którzy rozpoczęli rewolucję przemysłową i jako pierwsi zaczęli borykać się z problemem jej reliktyw. Stał się on widoczny zwłaszcza w latach 50. i 60. XX wieku wraz z upadkiem „starego” przemysłu. Zamiast niszczyć, państwo zainwestowało w rewitalizację opuszczonych zakładów i obszarów. Działania związane z turystyką przemysłową szybko przeniosły się poza Wielką Brytanię, m.in. do USA i Niemiec⁷.

Tabela 1

Analiza SWOT turystyki industrialnej w Polsce

Mocne strony	Slabe strony i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – bogactwo zasobów techniki i przemysłu w Polsce, obejmujących wiele obiektów unikatowych, także wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – duża koncentracja atrakcji turystycznych na terenach tradycyjnie przemysłowych – atrakcyjność zasobów dla turystyki przyjazdowej – ponadsezonowość turystyki industrialnej – powstające w coraz większej liczbie muzea techniki przemysłowej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – brak odpowiedniej infrastruktury do realizowania funkcji turystycznej w obiektach poprzemysłowych, zabytkach techniki i przemysłu – zły stan zachowania obiektów poprzemysłowych i zabytków techniki – brak działań promocyjnych w dziedzinie turystyki industrialnej – obniżona dostępność turystyczna muzeów techniki i przemysłu poprzez krótkie godziny ich otwarcia i bardzo sztywne ramy ich funkcjonowania – częste wykorzystywanie obiektów poprzemysłowych jako magazynów lub ich eksploatacja mimo złego stanu – brak środków finansowych na adaptację obiektów poprzemysłowych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – działanie lokalnych organizacji na rzecz zachowania zabytków techniki – rosnące zainteresowanie turystyką industrialną w Europie (zwiększenie turystyki przyjazdowej do Polski) – możliwość łączenia turystyki industrialnej z innymi rodzajami turystyki, np. agroturystyką, turystyką miejską i kulturową, turystyką w zespołach pofortecznych itp. 	<ul style="list-style-type: none"> – brak rozwiązań prawnych pozwalających na ochronę zabytkowych obiektów i wyposażenia zakładów likwidowanych – niska świadomość możliwości wykorzystania turystycznego zabytków i obiektów techniki i przemysłu – konkurencja produktu turystycznego w dziedzinie turystyki industrialnej w krajach sąsiednich (Niemcy i Czechy)

⁷ <http://www.focus.pl/cywilizacja/zobacz/publikacje/urlop-przemyslowy/>.

<ul style="list-style-type: none"> – moda na adaptacje obiektów przemysłowych do nowych celów (komercyjnych, kulturalnych, edukacyjnych itp.) – włączenie problematyki dziedzictwa techniki w system edukacji szkolnej 	<ul style="list-style-type: none"> – niska świadomość społeczna wartości zabytków techniki i przemysłu, przekładająca się na niską świadomość ich potencjału turystycznego
--	---

Źródło: opracowanie na podstawie: *Koncepcja promocji i rozwoju markowego produktu turystycznego w zabytkach techniki i przemysłu w Polsce*, Wyd. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2004.

W Polsce turystyka przemysłowa (industrialna), pomimo że w ostatnich latach zwrócono na nią uwagę, ciągle jest niewykorzystana jako odrębny produkt turystyczny. Brakuje odpowiednich tras oraz szlaków turystycznych, a przecież stare hale produkcyjne czy urządzenia mogą stać się magnesem dla turystów –pasjonatów.

Z analizy SWOT turystyki industrialnej w Polsce wynika, że przeważają w niej słabe strony i zagrożenia. Nie wykorzystuje się niestety rosnącego zainteresowania oraz bogactwa zasobów obiektów przemysłowych. Niewątpliwą zaletą tego modelu turystyki jest jej ponadsezonowość. Umacnianie się modelu turystyki aktywnej oraz nastawienie turystów na poznawanie nowych miejsc powoduje, że obiekty przemysłowe mogą stać się ważnym elementem oferty regionu.

Turystyka industrialna staje się doskonałym pomysłem na wykorzystanie dziedzictwa obszarów dla rozwoju oferty turystycznej i wzrostu jej atrakcyjności. Oparcie się na tym modelu turystyki umożliwia wykorzystanie obiektów, które przestały pełnić funkcje użytkowe w przemyśle, a także może spowodować pojawienie się większej niż dotychczas liczby osób odwiedzających dany obszar.

Wśród obiektów i atrakcji turystycznych z obszaru turystyki industrialnej, na bazie których można kreować, rozwijać i promować kompleksowe produkty turystyczne, wyróżnić można następujące grupy:

- muzea techniki i przemysłu,
- podziemne trasy,
- kopalnie i huty,
- skanseny, muzea przemysłu i techniki ludowej,
- obiekty hydrotechniczne,
- obiekty kolejnictwa,

- porty morskie i śródlądowe i stocznie⁸.

Na dziedzictwo przemysłowe składają się zarówno zabytki budownictwa przemysłowego i techniki, jak i dzieła myśli inżynierskiej (tzw. nieruchome dobra kultury). Istotne dla zagadnienia tej formy turystyki jest także zdefiniowanie samego terminu „zabytek techniki”, którym jest obiekt będący świadectwem szeroko pojętej kultury technicznej, np. maszyny i urządzenia stanowiące wyposażenie obiektów przemysłowych (tzw. ruchome dobra kultury)⁹.

W przypadku turystyki industrialnej niewątpliwie na plan pierwszy wysuwają się walory turystyczne w postaci obiektów przemysłowych zaadaptowanych lub planowanych do udostępnienia turystom. Z danych POT wynika, że w Polsce zewidencjonowano ok. 20 tys. ruchomych i nieruchomych dóbr kultury, które mogą być turystycznie wykorzystane, w tym ok. 16 tys. obiektów dziedzictwa przemysłowego¹⁰.

W Polsce liczba obiektów infrastruktury technicznej jest relatywnie mniejsza niż w krajach Europy Zachodniej. Obiekty te reprezentują wiele dziedzin gospodarki i zwykle zlokalizowane są w miastach lub ich pobliżu, co niewątpliwie zwiększa ich dostępność. Duża część wpisana jest do rejestru zabytków, a wśród nich znajdują się obiekty przemysłu górniczego, hutniczego, mięsnego, papierniczego, piwowarskiego, poligraficznego, spirytusowego, włókienniczego oraz zbożowo-młynarskiego, a także budownictwa kolejowego, budowy dróg i łączności. Duża liczba zabytków techniki i przemysłu w Polsce jest związana z historią gospodarczą¹¹.

Założeniem opracowywanych strategii rozwoju jest uczynienie z byłych obiektów przemysłowych atrakcji turystycznych i dostosowanie ich do celów edukacyjnych i kulturalnych, np.:

- zaadaptowanie górnej części przedsiębiorstw (np. szyby kopalniane) na punkty widokowe czy restauracje i umożliwienie ich oglądania z innej perspektywy niż jest to dotychczas możliwe,
- udostępnienie części podziemnych do komercyjnego zwiedzania z zachowanymi śladami prowadzonych prac,
- otwarcie galerii sztuki związanej z historią regionu,

⁸ *Koncepcja promocji i rozwoju markowego produktu turystycznego w zabytkach techniki i przemysłu w Polsce*, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2004.

⁹ B. Hysa, A. Kowalska-Styczeń, A. Nitkiewicz-Jaworska, A. Szromek, *Możliwości uprawiania turystyki poprzemysłowej przez osoby niepełnosprawne na przykładzie szlaku zabytków techniki województwa śląskiego*, w: *Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca*, red. A. Rapacz, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 688.

¹⁰ Dane Polskiej Organizacji Turystycznej.

¹¹ T. Jedrysiak, *Turystyka kulturowa*, PWE, Warszawa 2008, s. 48.

- utworzenie muzeum regionu, którego zadaniem byłoby prezentowanie historii regionu, początku funkcjonowania przedsiębiorstwa oraz jego kolejnych etapów rozwoju,
- oferowanie obsługi turystów i usługi przewodnickiej,
- otwarcie bazy towarzyszącej (sklepy z pamiątkami, restauracje).

Obiekty te przyciągają turystów, stając się żywym muzeum techniki, a wyposażenie ich w oryginalne urządzenia i sprzęt powoduje, że stają się atrakcją dla pasjonatów turystyki industrialnej. Elementem wzbogacającym realizowane projekty jest dostosowanie przebiegu szlaków rowerowych lub pieszych do obiektów związanych z realizowaną na danym terenie turystyką industrialną.

Już w 1994 r. rekomendowano wpisanie dziewięciu polskich obiektów i budowli na przygotowaną przez Międzynarodowy Komitet Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego (TICCIH) listę światowego dziedzictwa przemysłowego. Do najcenniejszych zabytków zaliczono najbardziej znany obiekt turystyki industrialnej – kopalnię soli w Wieliczce, a także kopalnię w Krzemionkach Opawskich, Kanał Augustowski, wielki piec w Starachowicach, osiedle Księży Młyn w Łodzi, pierwszy na świecie most spawany w Marzycach (k. Łowicza) oraz miasta przemysłowe: Żyrardów, Wałbrzych i Tarnowskie Góry¹².

Obiekty dziedzictwa przemysłowego Dolnego Śląska

Umacnianie się modelu turystyki aktywnej oraz nastawienie turystów na poznawanie nowych, dotąd niespenetrowanych miejsc powoduje, że obiekty przemysłowe mogą i powinny stać się ważnym elementem oferty turystycznej obszaru.

Na Dolnym Śląsku istnieje wiele pozostałości rozwijającej się niegdyś gospodarki w postaci obiektów techniki. Ewidencja zasobów dziedzictwa przemysłowego w Polsce wskazuje, że najwięcej tego typu obiektów znajduje się właśnie na terenie województwa dolnośląskiego (3800), z czego prawie 250 obiektów wpisanych jest do rejestru zabytków¹³. Pokazuje to potencjał tego obszaru do stworzenia produktu turystycznego określanego mianem turystyki przemysłowej.

Największe skupisko obiektów związanych z górnictwem występuje w powiecie wałbrzyskim, a także w okolicach Kłodzka. Zachowały się huty żelaza, głównie w powiecie wałbrzyskim, kłodzkim (w Nowej Rudzie), jeleniogórskim (Szkłarska Poręba). Dolny Śląsk znany jest jako ośrodek przemysłu metalowe-

¹² *Ibidem*, s. 61.

¹³ Dane Polskiej Organizacji Turystycznej.

go, energetycznego oraz przemysłu włókienniczego i pokrewnych (wełnianego, lniarskiego).

Dużą grupę zabytków stanowią młyny i ich zespoły, których w ewidencji jest 31, a w rejestrze zabytków 24. Liczną grupę stanowią wiatraki (103 w ewidencji, 19 w rejestrze). Ze 132 zabytkowych mostów 23 figuruje w rejestrze zabytków, a w samym Wrocławiu jest ich 16¹⁴. Równie duża liczba obiektów związanych z kolejnictwem ujęta jest w ewidencji nieruchomości dóbr kultury. Są to głównie budynki dworcowe, wieże ciśnień, wiadukty, tunele, bocznice, rampy, poczekalnie, a także budynki administracyjne i mieszkalne.

Do najbardziej atrakcyjnych obiektów dziedzictwa przemysłowego Dolnego Śląska należy zaliczyć:

- papiernię w Dusznikach,
- skansen kolejowy w Jaworzynie Śląskiej,
- ujęcie wody z XV w. dla zamku w Kłodzku,
- sztolnię szkolną „Lis” Nowej Rudzie,
- sztolnię rudy uranowej w Kowarach,
- minimum Stowarzyszenia Elektryków Polskich w elektrowni wodnej Szklarska Poręba II,
- zespół szybów dawnych kopalni „Julia”, „Sobótka” i „Dampf” w Wałbrzychu,
- żerniki – piec wypalowy cegielni we Wrocławiu – restauracja, muzeum lotnictwa i siedziba Klubu Lotników „Loteczka”,
- wodociągową wieżę ciśnień Karla Klimma we Wrocławiu – galeria sztuki, gastronomia, punkt widokowy,
- browar Karla Schotza, obecnie Browary Dolnośląskie Piast SA,
- Halę Stulecia we Wrocławiu,
- Most Cesarski, obecnie Grunwaldzki we Wrocławiu¹⁵.

Część obiektów na obszarze Dolnego Śląska zorganizowanych w ramach jednego produktu, przybiera postać szlaków turystycznych, np.:

- Złoty Stok – Kamieniec Żąbkowicki – Jaworzyna Śląska: szlak łączący zwiedzanie kopalni złota z kolejnictwem,
- Szlak cukrowni: Konary (gm. Wińsko), Wrocław – rafineria cukru, Pszenno obok Świdnicy,

---

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Opracowanie na podstawie: *Koncepcja promocji i rozwoju markowego produktu turystycznego w zabytkach techniki i przemysłu w Polsce...*

- Szlak wydobycia złota, hutnictwa i górnictwa w Parku Krajobrazowym Chelmy i okolicach Złotoryi,
- Szlak fortyfikacji: Srebrna Góra – Kłodzko,
- Szlak Otwartego Muzeum Techniki we Wrocławiu – od Kępy Mieszkańskiej po Zakład Wodociągowy „Na Grobli”,
- Szlak Wrocławskiego Węzła Wodnego – od Szczytnik przez stopnie wodne Bartoszowice, Różanka, przez Port Miejski do stopnia wodnego Rędzin, ku Starej Odrze i do Kanalu Miejskiego,
- Szlak dziedzictwa technicznego Gór Sowich – górnictwo, energetyka, przemysł włókienniczy, transport i komunikacja, podziemne kompleksy militarne,
- Szlak linii kolejowej Bystrzyckiej (Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój) – budowle inżynierskie linii kolejowej,
- Bobrzański szlak elektrowni wodnych, (EW Bobrowice I-III, Pilchowice I-II, Wrzeszczyn, Kraszewice, Włodzice)¹⁶.

Przedstawione atrakcje są przedmiotem zainteresowania turystów odwiedzających Dolny Śląsk, a także weekendowych wypraw mieszkańców. Niewątpliwą korzyścią wynikającą z realizacji takich przedsięwzięć będzie wzrost atrakcyjności określonych obszarów województwa. Turystyka industrialna pozwala na udostępnienie turystom unikalnych zabytków dziedzictwa techniki oraz na zachowanie tych obiektów dla przyszłych pokoleń.

W dobie transformacji politycznych, gospodarczych oraz także zmian w postrzeganiu turystyki i tworzeniu nowych produktów turystycznych, należy spróbować zmienić niekorzystny wizerunek, wykorzystując istniejący potencjał. Niewątpliwym potencjałem turystycznym Dolnego Śląska są obiekty przemysłowe, których odpowiednie przystosowanie do zwiedzania może stworzyć atrakcyjny produkt turystyczny.

Zakończenie

W Polsce znaczenie ochrony zabytków techniki oraz ich wykorzystanie jako oferty turystycznej jest wciąż niedostrzegane, choć wskazuje się, że zachowanie dziedzictwa przemysłowego ma ogromne znaczenie dla przyszłości regionu. Duże znaczenie będzie miała promocja obiektów zabytkowych oraz działań zmierzających do ich zachowania i turystycznego wykorzystania. Podjęcie takich działań uświadomi społecznościom lokalnym, że obiekty i urzędnienia

---

¹⁶ *Ibidem.*

techniki stanowią potencjał, który po odpowiedniej analizie i selekcji może stanowić podstawę do kreowania nowej oferty turystycznej regionów.

Ważnym czynnikiem, związanym z komercyjnym wykorzystaniem zabytków architektury przemysłowej, jest odpowiednio prowadzona działalność stwarzająca szansę samofinansowania obiektów. Niejednokrotnie najlepszym pomysłem na wykorzystanie dziedzictwa jest poszukanie nowego gospodarza. Dodatkowo pozwoli to rozwiązać jeden z podstawowych problemów, jakim jest brak odpowiednio przygotowanej infrastruktury towarzyszącej. Obecnie obiekty przemysłowe udostępniane zwiedzającym funkcjonują najczęściej oderwane od podstawowej bazy towarzyszącej. Budowanie na siłę atrakcji turystyki krajo-brazowej to często strata środków i energii z uwagi na to, że przy doinwestowanej turystyce przemysłowej inne gałęzie turystyki mogą rozwijać się same.

Możliwości rozwoju atrakcji turystycznych w ramach turystyki industrialnej wymagają ścisłej współpracy z zarządem wciąż funkcjonujących przedsiębiorstw. Zdecydowana większość obiektów i budowli, które udostępniane są potencjalnym turystom, są własnością prywatną, zatem wola współpracy, a także prezentowanie korzyści są koniecznymi warunkami realizacji tego typu przedsięwzięć.

THE IMPORTANCE OF INDUSTRIAL HERITAGE OBJECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LOWER SILESIA TOURISM OFFER

Summary

The objective of the paper is to discuss problems referring to the implementation of potential ingrained in industrial heritage as the component of Lower Silesian tourism offer. The introduction presents industrial tourism and its influence on regional tourism offer development. The author discusses cultural tourism qualities and characterizes tourists taking advantage of this tourism model. The paper also illustrates opportunities and threats for industrial tourism in Poland and objects which facilitate taking advantage of such form of tourism. The author presents industrial heritage objects constituting the potential of Lower Silesian tourism economy as well as perspectives related to the implementation of tourism offer development strategy.

Translated by Piotr Zawadzki